

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ดังเป็นที่ทราบกันดีว่ากุญแจสำคัญของการพัฒนาประเทศก็คือการพัฒนาคน และการพัฒนาคนอย่างมีประสิทธิภาพก็ต้องเริ่มพัฒนาตั้งแต่วัยเด็กเพราะเด็กเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นอนาคตของชาติ หากเด็กทุกคนได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพและเหมาะสมตั้งแต่แรกเกิด เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ เพราะจากการวิจัยทางการแพทย์ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าการเลี้ยงดูและสิ่งแวดล้อมในวัยเด็กเล็กจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างทางสมองและพฤติกรรม ซึ่งจะมีผลต่อสติปัญญาและอารมณ์ของบุคคลไปชั่วชีวิต หรืออาจกล่าวได้ว่าบุคคลจะมีลักษณะทางสร้างสรรค์หรือทำลาย เป็นคนที่มีความเยือกเย็นหรือสุขุม หรือ ร่าร้อนไร้เหตุผล ขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดูและสิ่งแวดล้อมในวัยเด็กเป็นสำคัญ

แม้ว่าจะเป็นที่ยอมรับตรงกันว่าการเลี้ยงดูที่ดีที่สุดก็คือการเลี้ยงดูโดยพ่อแม่หรือบุคคลในครอบครัวก็ตาม หากแต่สภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือในอดีตผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่ได้ออกไปทำงานนอกบ้านหากแต่จะทำหน้าที่ในการเป็นภรรยาและการเป็นมารดาคอยดูแลสามีและเลี้ยงดูบุตรเท่านั้น แต่ในปัจจุบันด้วยข้อจำกัดทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจทำให้ผู้หญิงไม่สามารถจำกัดบทบาทอยู่แต่เฉพาะในบ้านแต่จำเป็นต้องออกมาแสดงบทบาทในการออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวเช่นเดียวกับผู้ชาย ส่งผลให้ผู้หญิงทำงานไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรด้วยตัวเองได้อีกต่อไป ประกอบกับลักษณะครอบครัวในปัจจุบันโดยเฉพาะในสังคมเมืองเป็นครอบครัวเดี่ยว หนุ่มสาวที่แต่งงานกันมักจะแยกตัวไปสร้างครอบครัวใหม่ จึงไม่สามารถพึ่งพาระบบเครือญาติได้ และเมื่อผู้หญิงไม่สามารถหลีกเลี่ยงภาวะการณดังกล่าวได้ ความต้องการผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนของครอบครัวในปัจจุบันจึงมีมากขึ้น

ซึ่งทางออกของครอบครัวที่ทั้งพ่อและแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ก็ได้แก่ การให้ปู่ตายายหรือญาติพี่น้องเป็นผู้ดูแล ฝากเลี้ยงกับคนข้างบ้าน ลูกจ้างทำงานบ้านเป็นผู้ดูแล จ้างพี่เลี้ยงจากศูนย์ ฝากเลี้ยงกับสถานรับเลี้ยงเด็ก หรือ โรงเรียนอนุบาลใกล้บ้าน แต่ด้วยลักษณะของครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว การฝากลูกไว้กับปู่ตายายจึงทำไม่ได้ ซึ่งก็พบว่าทางเลือกที่นิยมรองลงมาก็คือการจ้างพี่เลี้ยงจากศูนย์มาดูแลที่บ้าน หรืออย่างดีที่สุดก็คือ การจ้างพี่เลี้ยงจากศูนย์มาดูแลลูกที่บ้านโดยมีญาติผู้ใหญ่อยู่ที่บ้านด้วย

จากทางเลือกดังกล่าวทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาที่เกี่ยวกับการดูแลบุตร ซึ่งก็คือปัญหาด้านคุณภาพของการเลี้ยงดู โดยในทางวิชาการ "คุณภาพของการเลี้ยงดู"¹ หมายถึง เด็กต้องได้รับการเลี้ยงดูตามลักษณะต่อไปนี้

1. เด็กได้รับการดูแลคุ้มครองให้ปลอดภัย
2. เด็กได้รับอาหารตามหลักโภชนาการ
3. เด็กได้รับการเลี้ยงดูในพื้นที่ที่พอเพียง
4. เด็กมีวัดดุติบและอุปกรณในการเรียนรู้
5. ผู้ดูแลเด็กได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการของเด็ก
6. สถานที่ดูแลเด็กมีการจัดอย่างเหมาะสม
7. เด็กยังคงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบิดามารดา

จากเหตุผลข้างต้นนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นในการยกระดับมาตรฐานผู้ดูแลเด็กให้ได้คุณภาพในระดับที่สูงขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดในปัจจุบันด้วยการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของธุรกิจให้มีระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ที่ได้มาตรฐานมากขึ้นด้วยการจัดตั้งเป็นโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนที่มีการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ทางราชการจัดทำขึ้นหรือหลักสูตรที่เอกชนจัดทำและได้รับอนุมัติจากทางราชการ เพื่อให้การดำเนินธุรกิจดังกล่าวมีการควบคุมคุณภาพ ภาครัฐจึงเข้ามามีส่วนในการควบคุมคุณภาพดังกล่าวโดยให้ธุรกิจโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนนี้อยู่ภายใต้การดูแลของ กองส่งเสริมการศึกษานอกระบบ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ และภายใต้มาตรฐานการจัดตั้งโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525

ปัจจุบันโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนในเขตกรุงเทพมหานครมีจำนวนทั้งสิ้น 31 โรงเรียน และในส่วนภูมิภาค จำนวน 19 โรงเรียน

¹ นฤมล นิราทร และคณะ, การศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการเด็กก่อนวัยเรียนในสถานประกอบการ, 2541.

ตารางที่ 1.1 จำนวนโรงเรียน นักเรียน และครูในโรงเรียนเอกชนนอกระบบโรงเรียน ประเภท อาชีวศึกษา หลักสูตรการดูแลเด็กเล็กและผู้สูงอายุ ปีการศึกษา 2543

ประเภท/จำนวน	รวม	กทม.	ภูมิภาค
จำนวนโรงเรียน (ฝึกอบรมผู้ดูแลเด็ก)	50	31	19
จำนวนนักเรียน	4,812	2,874	1,938
จำนวนครู	271	194	77

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของธุรกิจโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน
2. เพื่อศึกษาโครงสร้างตลาดของธุรกิจโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน
3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน

1.3 ขอบเขตการศึกษาและคำจำกัดความ

ขอบเขตการศึกษา

1. ศึกษาเฉพาะโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร
2. ศึกษาเฉพาะโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนของเอกชนภายใต้การดูแลของกองส่งเสริมการศึกษานอกระบบ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ

คำจำกัดความ

โรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน หมายถึง โรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของ กองส่งเสริมการศึกษานอกระบบ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ

เด็กก่อนวัยเรียน หมายถึง เด็กแรกเกิดถึง 3 ขวบ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงโครงสร้างตลาดของธุรกิจโรงเรียนฝึกรบรรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน
2. ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนฝึกรบรรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน
3. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจโรงเรียนฝึกรบรรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน
4. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนามาตรฐานผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนในอนาคต

1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในปัจจุบันมีรายงานการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับธุรกิจโรงเรียนฝึกรบรรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนไม่มากนัก ซึ่งสามารถสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

อโณทัย อมตรกุล(2528) ได้ทำการศึกษาโอกาสทางการตลาดของธุรกิจสถานบริการรับเลี้ยงเด็กพบว่าความต้องการใช้บริการต่างๆจะสัมพันธ์กับรายได้ที่ผู้ใช้บริการได้รับและส่วนใหญ่ผู้ใช้บริการนิยมฝากลูกกับสถานรับเลี้ยงเด็ก ประเภทไป-กลับ ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาสูงในระดับปริญญาตรี โดยเฉลี่ยเป็นครอบครัวที่มีบุตรประมาณ 2 คน รายได้เฉลี่ย 6,000-15,000 บาทต่อเดือน สาเหตุของการฝากลูกกับสถานเลี้ยงเด็กเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านอาชีพการงาน ทำให้ไม่มีเวลาเลี้ยงลูกเอง ส่วนปัจจัยที่ใช้เลือกสถานรับเลี้ยงเด็กจะดูจากความน่าเชื่อถือ ความปลอดภัย อยู่ใกล้บ้าน และมีอัตราค่าบริการที่เหมาะสม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าผู้ใช้บริการร้อยละ 90 ไม่เคยทราบข่าวสถานรับเลี้ยงเด็กจากการโฆษณาเลยแสดงให้เห็นว่าการตลาดยังเข้าไม่ถึงธุรกิจประเภทนี้ แต่ก็พบว่าผู้ใช้บริการเกือบทั้งหมด ต้องการฝากลูกคนต่อไปกับสถานรับเลี้ยงเด็กอันเป็นจุดบ่งชี้ว่าธุรกิจนี้มีโอกาสทางการตลาดที่ดีมากธุรกิจหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามพบว่าธุรกิจนี้ยังมีอุปสรรคและปัญหาในแง่ของขนาดซึ่งยังมีขนาดเล็กต่างคนต่างทำโดยไม่คำนึงถึงคู่แข่งมากนัก ทำให้โอกาสในการใช้ประโยชน์ทางการตลาดมาช่วยบริหารธุรกิจเป็นไปได้น้อยมาก ประกอบกับปัญหาด้านพี่เลี้ยงยังไม่ได้ประสิทธิภาพ และการดำเนินงานภายในสถานรับเลี้ยงเด็กยังไม่ได้มาตรฐานขาดการวางแผนที่ดี นอกจากนี้ยังมีปัญหาในด้านกฎระเบียบและขาดความช่วยเหลือจากรัฐ

เกื้อ วงศ์บุญสิน(2534) ได้ทำการศึกษาการทำงานของสตรีกับความต้องการผู้ดูแลเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียนอนุบาลในเขตกรุงเทพมหานครพบว่าแม้ว่าโดยส่วนใหญ่มารดาในปัจจุบันจะเป็นผู้ดูแลบุตรในช่วงอายุ 0-3 ปีด้วยตนเองน้อยกว่าในอดีตก็ตาม โดยที่มารดาที่ทำงานอย่างต่อเนื่อง

ตลอด 4 ช่วงการทำงานคือ ช่วงก่อนแต่งงาน หลังแต่งงาน หลังแต่งงานก่อนมีบุตร 5 คนแรก และก่อนมีบุตรคนล่าสุด และในช่วงปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะดูแลบุตรเองในระดับร้อยละต่ำกว่ามารดาที่ไม่ได้ทำงานตลอด 4 ช่วงดังกล่าว การทำงานอย่างต่อเนื่องน่าจะเป็นผลให้การเปลี่ยนแปลงจากบทบาทการทำงานมาเลี้ยงบุตรได้ยากกว่ามารดาที่ไม่ได้ทำงานตลอด 4 ช่วงการทำงาน เมื่อพิจารณาตามอาชีพพบว่าอาชีพค้าขายเป็นอาชีพที่สตรีที่เป็นตัวอย่างของการศึกษานี้ทำในระดับร้อยละสูงกว่าอาชีพอื่นภายหลังการแต่งงาน ซึ่งเป็นอาชีพที่สัมพันธ์กับการดูแลบุตร นอกจากนี้ยังพบว่าสตรีที่หยุดงานหลังคลอดช่วงเวลานั้นๆ สตรีที่มีสมาชิกหญิงโสดอายุ 16-49 ปีในบ้าน สตรีที่มีอายุบุตรในปัจจุบันอยู่ในกลุ่มอายุน้อยหรือเป็นบุตรในระดับต้นๆ สตรีที่มีระดับการศึกษาสูง มีแนวโน้มที่จะดูแลบุตรด้วยตนเองต่ำ เมื่อพิจารณาคุณด้วยตัวแปรหลายๆตัวในสมการเดียวกันพบว่า อาชีพของสตรี ระยะเวลาการหยุดงานหลังคลอด อายุของบุตร และลำดับที่ของบุตรเป็นตัวแปรที่สำคัญกับตัวแปรการเลี้ยงดูบุตรอย่างมีนัยสำคัญ ตัวแปรระดับการศึกษาของสตรี ไม่มีนัยสำคัญในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งน่าจะเป็นเพราะตัวแปรระดับการศึกษาส่งผลต่อแบบแผนการทำงานของสตรีซึ่งมีนัยสำคัญในการอธิบายแบบแผนการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าจะเป็นเพราะลำดับที่ของบุตรที่มีผลโดยตรงต่อแบบแผนการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งจากการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่าความต้องการสถานรับเลี้ยงเด็กในช่วงเวลาที่พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนั้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

นิรมล สุธรรมกิจและคณะ(2538) ได้ทำการศึกษาถึงบทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพ ว่ามีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคมได้มากน้อยเพียงใด โดยทำการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการณ์ทั่วไป หลักสูตร และปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจประกอบการ และผลที่ผู้เรียนและสังคมจะได้รับจากการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพของภาคเอกชน โดยทำการสอบถามผู้ประกอบการ 102 สถาบันจาก 6 สาขาอาชีพ สอบถามผู้กำลังศึกษา 1033 ราย และสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ประกอบการ 20 ราย ผู้กำลังศึกษา 30 ราย และผู้ที่สำเร็จการศึกษาแล้ว 40 ราย โดยทำการวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ และ t-test โดยผลการศึกษาพบว่าสถาบันส่วนใหญ่ดำเนินธุรกิจแบบครอบครัว มีขนาดค่อนข้างเล็ก(ผู้เรียนต่ำกว่า 200 คน) หลักสูตรที่เปิดสอนส่วนใหญ่มีชั่วโมงการเรียน 20-40 ชั่วโมง ด้านผู้เรียนพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เข้าเรียนในสถาบันการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานสูงขึ้น และเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อ ส่วนเหตุผลที่เลือกเรียนในแต่ละสถาบันส่วนใหญ่ได้แก่ ประสิทธิภาพการเรียนการสอนดี ทำเลที่ตั้งใกล้บ้านหรือที่ทำงาน ก่อตั้งมานาน และความน่าเชื่อถือ

นฤมล นิราทรและคณะ(2541) ได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบการจัดสวัสดิการเด็กก่อนวัยเรียนในสถานประกอบการ พบว่าการดูแลเด็กก่อนวัยเรียนในสังคมไทยยังปรากฏในรูปแบบของการเลี้ยงดูโดยมารดา ญาติผู้ใหญ่ ลูกจ้างทำงานบ้านเป็นส่วนใหญ่แม้จะเริ่มนำเด็กก่อนวัยเรียนไปฝากเลี้ยงตามสถานรับเลี้ยงเด็ก และโรงเรียนอนุบาล ซึ่งพบว่ามีปัญหาเรื่องคุณภาพของการเลี้ยงดู และปัญหาค่าใช้จ่ายที่สูง จากการศึกษาแม้จะพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าสถานประกอบการควรมีบทบาทในการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงดูเด็กในสถานประกอบการหรือร่วมมือกับสถานดูแลเด็กในบริเวณใกล้เคียง และจากการศึกษาพบว่าเจ้าของสถานประกอบการเห็นว่ารัฐควรเป็นองค์กรหลักที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน แต่ก็มีผู้ประกอบการส่วนหนึ่งเห็นด้วยกับการที่สถานประกอบการจะจัดรูปแบบการดูแลเด็กก่อนวัยเรียนให้กับพนักงานโดยการร่วมมือกับสถานบริการรับเลี้ยงเด็กในบริเวณใกล้เคียงกัน

1.6 วิธีการศึกษา

แหล่งข้อมูล

1.6.1 ข้อมูลปฐมภูมิ(Primary Data)

เพื่อให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างตลาดและพฤติกรรมการแข่งขันของธุรกิจโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจโรงเรียนฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 10 โรงเรียน จากทั้งหมด 19 โรงเรียน และสาเหตุที่เลือกสัมภาษณ์โรงเรียนทั้ง 10 โรงเรียนนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลาย กล่าวคือในบรรดา 10 โรงเรียนที่เป็นโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างนี้จะประกอบด้วยโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยจะสัมภาษณ์ถึงต้นทุนในการดำเนินงาน จำนวนนักเรียน จำนวนครูผู้สอน ค่าเรียน รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เรียน รายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มลูกค้า ความพอใจของลูกค้าต่อนักเรียนที่ผ่านการเรียนหลักสูตรผู้ดูแลเด็ก และรวมถึงอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจ

1.6.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ได้จากการศึกษาจากเอกสารผลการวิจัย หนังสือ และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวกับธุรกิจรับเลี้ยงเด็ก ข้อมูลสถิติจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน

1.6.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Methods) โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับโครงสร้างตลาด(Market Structure) พฤติกรรมการแข่งขัน (Market Conduct) และผลการดำเนินงานของตลาด (Market performance) ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม จะนำเสนอในรูปของตาราง